

Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu

Parental Alienation Syndrome

Fuat Torun¹

¹ Dr., Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul

ÖZET

Çocuğun bir ebeveyn tarafından diğer ebeveyne karşı bilinçli ve programlı bir şekilde yabancılaştırılması çocukların velayetleri konusundaki çatışmalarda sıkça görülen bir durumdur. Yabancılaştırmanın en önemli belirtisi çocuğun diğer ebeveyne karşı haksız bir şekilde iftira kampanyasına maruz bırakılmasıdır. Bir ebeveynin yönlendirmesi ve çocuğun iftira kampanyasına katılımı ile hedefteki ebeveyne karşı bir beyin yıkama süreci gerçekleşmektedir. Birçok araştırmacı çocuklardaki bu yabancılaşmaya ebeveyn yabancılaştırma sendromu kavramını kullanmaktadır. Buna karşın bu kavramın geçerliği üzerindeki tartışmalar halen devam etmektedir. Bu makalede sağlık alanında çalışanlara ebeveyn yabancılaştırma sendromunu tanıtmak, belirtilerini ve ayırıcı tanısını ortaya koymak, geçerliği üzerindeki tartışmaların aktarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: yabancılaştırma, ebeveyn, istismar, çocuk

ABSTRACT

Children who have been programmed by one parent to be alienated from the other parent are commonly seen in the context of child-custody disputes. Its primary manifestation is the child's campaign of denigration against a parent, a campaign that has no justification. It is said to result from a combination of a programming (brainwashing) parent's indoctrinations and the child's own contributions to the vilification of the targeted parent. Many evaluators use the term parental alienation syndrome to refer to the disorder engendered in such children. However, there is significant controversy going on about the validity of parental alienation syndrome. The purpose of this article has been to describe and help to differentiate parental alienation syndrome and abuse for mental health professionals working in the field, and discuss the arguments about the validity of this syndrome.

Keywords: alienation, parental, abuse, children

Ülkemizde boşanma oranları her geçen gün artmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2009 yılında 591.742 evlenmeye karşın 114.162 boşanma gerçekleşmiştir.[1] Boşanma süreci eşler ve çocuklar üzerinde önemli derecede sosyal ve psikolojik etkiler meydana getirmektedir.[2] Boşanmayla ilişkili ya da ilişkisiz birçok aile içi şiddet olayıyla karşılaşmakta ve sorunlar doğru analiz edilmediğinden birçok dram göz ardı edilmekte gün yüzüne çıkmamaktadır. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu (EYS-Parental Alienation Syndrome) olarak literatürde bildirilen durum ise son çeyrek yüzyılda araştırmacılar tarafından ortaya atılmış ve klinik özellikleri ve sonuçları tanımlanmıştır. Günümüzde kimi boşanma davalarından hemen sonra başlayan EYS sürecinde, ebeveynlerin biri yabancılaştırıcı rolüne bürünerek çocuğu diğer ebeveyne karşı kıskırtmaya yabancılaştırmaya ve kullanmayabşlar. Bu durum çocukları ciddi bir duygusal tacize maruz bırakır ve çocuklarda diğer ebeveynin imajının yok edilmesinden depresyona, travma sonrası stres bozukluğuna (TSSB) ve birçok ruhsal rahatsızlığa neden olabilir. Durum daha da kötüleşerek diğer ebeveyne karşı açılan cinsel istismar davalarına dönüşebilmektedir.[3]Boşanma davalarında velayetle ilgili olarak ya da velayetten bağımsız olarak mahkemeler Adli Tıp Kurumu ya da alandaki psikiyatristlerden görüş istemekte bu konu ile ilgili yeterince farkındalık olmadığı içinde yanlış tanı ve raporlar sonucunda diğer ebeveynin mağduriyetine neden olabilmektedir. Yanlış raporlamanın ana nedenlerinden birisi de çocuğu muayeneye yabancılaştıran ebeveynin getirmesi, hedefteki ebeveynin ise başlangıçta suçlu imiş gibi algılatılmasıdır.[4]

EYS'ye DSM-IV'de yer verilmemiş olması ve bu sendromun farklı adlarla tanımlanması nedeni ile alanda çalışan ruh sağlığı profesyonelleri, bilirkişi olarak görev yapan adli tıp uzmanları ve yargıç ve savcılar tarafından yeterince tanınmamaktadır. EYS ile ilgili yurtdışı yayınlar giderek artmakta bu sayede hukuk ve tıp çevrelerinde EYS ile ilgili farkındalık oluşmaktadır. Bununla birlikte ebeveyn yabancılaşmasının bir sendrom olmadığına yönelik tartışmalar da sürmektedir. Ülkemiz psikiyatri literatüründe ise bu konu ile ilgili çok az sayıda yayın bulunmaktadır.[3] Ayrıca ulusal ve yerel psikiyatri kitaplarında bu konu tartışılmamıştır. Öte yandan bu tanının geçerliğine ilişkin ciddi sorgulamalar ve itirazlar sıkça dile getirilmekte, bu tanının para peşindeki avukatlar ve doktorlar tarafından uydurulduğu da ileri sürülmektedir.

Bu gözden geirme yazısında EYS'ye dikkat çekmek, EYS tanısının geçerliliğine yönelik tartışmaları vurgulamak, olası klinik özelliklerini belirtmek ve ruh sağlığı ve adli bilimler alanı çalışanlarında EYS'ye yönelik farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir.

Tanımı

Tarihsel olarak bakıldığında EYS'nin köklerini mitolojide bulmak mümkündür. Mitolojide bu durum Medea kompleksi olarak da ifade edilmektedir. Yunan tragedyalarından Evripides'in yazdığı Medea Tragedyasında bahsedilen Medea'nın ruhsal durumuyla özdeşleşerek "Medea Kompleksi" olarak tanımlanan kadının kıskançlık ve adanmışlıkla intikam arzusundan köken alan bir hastalıktır.[5] Kısaca aldatıldığını düşünen kadın eski kocasından intikam alabilmek amacıyla çocuklarını öldürerek ona gösterir. Buradaki öldürme eylemi modern dünyamızda sembolik bir anlam taşımaktadır ve ölümle eş durma, unutturma anlamındadır. Yani boşanmada art niyet sergileyerek, bir ebeveyn bilerek veya bilinçaltı bilmeyerek çocukları diğer ebeveynine karşı duygusal tacize maruz bırakır ve bir ebeveyninden yabancılaşmasına neden olur.

İlk olarak, EYS davranışları 1949 yılında psikoanalist Wilhelm Reich tarafından tanımlanmıştır.[6] Daha sonra, çocukta bir ebeveynine karşı oluşan yıkıcı ve yabancılaşmış davranış biçimleri çeşitli ruh sağlığı uzmanlarıncı gözlemlenmiştir.[7-9] 1976 yılında, Wallerstein ve Kelly [10] boşanmış aileleri takip-leri sırasında "patolojik yabancılaşma" ismini verdikleri klinik bir durumu tanımlamışlardır. Boşanma sonrasında bir ebeveyn ile yaşayan çocuğun mantıksız bir biçimde diğer ebeveyni reddetmesi, diğer ebeveyni görmeye veya bağlantı kurmaya karşı direnç göstermesi şeklinde yabancılaşmadan söz etmişlerdir. Wallerstein ve Kelly bu davranışı ebeveyn ve çocuğun ayrılma sürecindeki dinamiklerinin bir sonucu olduğunu belirtmiş daha sonra ise bu fenomeni tanımlamak için "acı duygular uyandıran-kaotik" (embittered-chaotic) terimlerini kullanmışlardır.[11]

Daha sonra yayınlanmış birçok makalede bir ebeveynin diğer ebeveyn ile ilgili çocuğun duygu ve inanışlarında "maksatlı" manipülasyonu incelenmiş birçok yazar bu durumu farklı tanımlar ile ifade etmişlerdir.[12-15] Bu tanımlar arasında "ebeveynine karşı yabancılaşma", "ebeveyn yabancılaştırma sendromu" ve "çocuğun yabancılaşması" sayılabilir. Ebeveyn yabancılaşması ile ilgili tek bir tanımın olmayışı bu durumun etiyolojisi, yabancılaşma dinamiklerinin özellikleri ve olgu formülasyonu ile ilgili güçlüklerin oluşmasına neden olmaktadır. DSM-V'te bu durumun daha net olarak ifade edilmesi ve bir "sendrom" olarak tanımlanması noktasında çalışmalar bulunmaktadır. EYS ile ilgili literatürde ampirik çalışmalar bulunsu da konunun bilinmeyen yönleri ile ilgili yapılacak yeni çalışmalara gereksinim vardır. Literatürdeki yayınlardan sonra günümüzde EYS'nin varlığı yargıçlar, savcılar ve ruh sağlığı çalışanları tarafın-

dan daha fazla bilinmekte, gerek mahkemelerde gerekse de bu tür olguların tedavilerinde daha dikkatli olunmaktadır.[16]

Bu süreçte, Gardner[17] çatışmalı evlilikler ve boşanmış ebeveynler ile çalışmalarını sonucunda elde ettiği klinik deneyimlerinden yararlanarak 1985 yılında yabancılaşmanın dinamiklerini tanımlamış ve “Ebeveyn Yabancılaşma Sendromu-EYS” adını vermiştir. EYS, boşanma sonrasında bir ebeveynin diğer ebeveyne karşı çocuklarına karşı yürüttüğü sistemli bir beyin yıkama süreci olarak tanımlanabilir.[18] Gardner, EYS’yi bir ebeveynin diğer ebeveyne (hedefteki ebeveyn) karşı bilinçli veya bilinçdışı bir şekilde çocuğun beyninin yıkanması ve çocuğun hedefteki ebeveyne iftira atması ve yabancılaşması olarak tanımlamıştır. Gardner,[8] EYS’e ait sekiz özellik olduğunu bildirmiştir.(Tablo.1)

Tablo.1. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Özellikleri [8]

Hedefteki ebeveyne karşı iftira kampanyası
Hedefteki ebeveyni reddetmek için çocuğa tutarsız, mantıksız, zayıf ve saçma bir mantığa sürüklenme
Çocuğun yaşantısı ve gelişimsel süreci ile tutarsız ifade, terim ve senaryolar üretilmesi
Çocuğun ebeveynlerine karşı ambivalan duygularının eksikliği
Hedefteki ebeveynin ret kararının çocuğun kendisi tarafından verildiği iddiası
Çocuğun yabancılaştıran ebeveyne karşı koşulsuz otomatik desteği
Çocukta belirgin bir suçluluğun olmaması
Hedefteki ebeveynin geniş ailesine karşı yayılan kin ve nefret duyguları

Gardner, EYS’nin tanı konabilir bir rahatsızlık olduğunu ve hafif, orta ve şiddetli formlarının olduğunu ifade etmiştir.[19] EYS’nin hafif formunda çocuk hedefteki ebeveyne karşı saygısız davranır ve hedefteki ebeveyne karşı olumsuz davranışlar sergiler. EYS hafiften orta ve şiddetli formlara ilerledikçe bu karşıtlık iftira kampanyasına dönüşmektedir.[19] EYS tanısı konan çocuklarda tipik olarak sekiz belirti görülmekte iken, hafif formlarında bu belirtilerin tümü görülmeyebilir.[19] Gardner başlangıçta çocuğu sistematik bir şekilde yabancılaştıran ebeveynin sıklıkla anne olduğunu ifade etmesine karşın, babanın da yabancılaştırma sürecinde yer aldığını belirtmiştir.[13]

EYS’nin literatürde tanımlanması ile birlikte, bazı istismar olgularında ebeveynler EYS olduğunu iddia ederek bilinçli bir manipülasyon uygulamışlardır. EYS ile ilgili çalışmaların artması ile birlikte EYS ve istismar ayrımı daha belirgin olarak yapılmaya başlanmış ve bu konu ile ilgili çalışanlar tara-

findan istismar ve EYS ayırımının yapılabilmesi için bir kılavuz yayınlanmıştır.[4] İstismar ve çocuğun ihmal edilmesi durumlarında EYS tanısının geçerli olmayacağı vurgulanmıştır.[4] Bu kılavuza göre EYS tanısı alan çocukta Tablo.1'de gösterilen EYS'nin sekiz özelliği görülür. İstismara uğramış bir çocukta ise DSM-IV'te tanımlanan TSSB belirtilerinin tümü ya da bir kısmı görülür. EYS olan çocuklarda bu belirtiler nadiren görülmektedir. Tablo.2'de istismara uğramış bir çocukta görülen belirtiler aktarılmıştır. Bu belirtilerin tümü ya da bir kısmı görülebilir. Bu belirtilerde görüleceği gibi fiziksel ya da cinsel olarak istismara uğramış ya da çeşitli biçimlerde travmaya maruz bırakılmış bir çocukta travma ile ilişkili belirtiler daha ön planda görülmektedir. EYS belirtileri ise daha az sıklıkta görülmekte ve baskın belirtiler olmamaktadır.

Tablo.2. İstismara Uğramış Bir Çocukta Görülen Ruhsal Belirtiler [4]

Travma ile ilgili zihinsel uğraşı
Travmatik olay sanki yeniden yaşanıyor gibi davranma ya da hissetme
Çözülme (disosiasyon)
Bedene yabancılaşma (depersonalizasyon)
İnsanlardan uzaklaşma ya da yabancılaşma
Duygulanımda kısıtlılık
Yaratıcılıkta azalma ve hayal oyunları
Travmaya özgü rüyalar
İstismarla suçlanan kişiye benzeyen kişilerden korkma
Aşırı uyarılmışlık
Aşırı irkilme tepkisi verme
İstismara uğranan yerden ya da evden uzaklaşma
Geleceğe ilişkin karamsarlık

Bu kılavuzda EYS uygulayan ve çocuğu istismara maruz bırakan ebeveynler arasında görüşmeler sırasında bazı gözlemlenebilir farklılıklar olduğu ve bunun da bu tanıları koyarken bilinmesi gerektiği vurgulanmıştır.[13] Yabancılaştırılan ebeveynler muayene eden kişi ile genellikle işbirliğine açık değildir ve çocuklarına karşı uyguladıkları bazı yanıltıcı taktikleri muayenede de uygulayabilirler. Genellikle hedefteki ebeveynin tarafsız bir kişi tarafından birlikte muayene edilme isteklerini geri çevirir, bunun yerine aldatici tekniklerine kolayca kanabileceğini düşündüğü ya da tecrübesiz olduğuna inandığı birine muayene olmayı tercih ederler. Kurgularına uygun bir şekilde çocuğu travma yakınması ile tedavi ettirmeye başlayıp klinisyende travmaya ilişkin bir izlenim bıraktıktan sonra gerek klinisyenin yönlendirmesi gerekse de planın bir parçası olarak hedefteki ebeveyni karşı çeşitli adli süreçler başlatılabilirler. Bu ebeveyn

genellikle muayene etmesi için seçtiği klinisyeni her iki ebeveyni de detaylı değerlendirme ve çocukla birlikte kapsamlı görüşme konusunda olumsuz etkileyebilir. Hedefteki ebeveyn ise tarafsız ve bu konuda yeterli olduğunu düşündüğü kişiye muayene olma konusunda çabalamakta ve mali fedakarlıktan kaçınmamaktadır. Diğer ebeveyn ise bu isteğe şiddetle karşı çıkar.[4]

İstismar uygulayan ebeveyn ise tarafsız bir kişi tarafından muayene edilme konusunda tamamen isteksizdir ve muayene randevu taleplerine karşı direnç sergilemektedir. İstismara tanık olan ebeveyn ise tam tersi yönde bir çaba sergilemektedir. EYS mağduru ebeveyn ve çocuğun istismarına tanık olan ebeveynin tarafsız biri tarafından muayene edilme yönünde talepleri oldukça fazladır ve işbirliğine yatkındır.[4]

Çocuklarını yabancılaştıran ebeveyn, bilinçli ve programlı bir şekilde hedefteki ebeveyni suçlamakta zaman zaman da bu ithamlar sanrı düzeyine varabilmektedir.[4] İthamların hangi düzeyde kalacağı, kişinin kişilik özellikleri, kişide psikiyatrik bir tanının olup olmaması kişinin geçmiş travmatik yaşam olayları gibi etkenler tarafından belirlenmektedir. Kimi zaman inanması oldukça güç ve saçma iddialarda bulunulabilir ve hedefteki ebeveyn cinsel istismar konusunda suçlama yapıp, velayet davalarında ya da ceza davalarında bu suçlamalar kullanılmak istenebilir.[3] Hedefteki ebeveyn değerlendirme sürecinde daha nesnel olabilmekte ve suçsuzluğunu ispat etmeye çabalar, bu süreçte ise gerek maddi gerekse de manevi olarak ağır bir yükü karşılayabilir.[3] Buna karşın istismar uygulayan ebeveyn ise benzer bir şekilde yalan ve ithama başvurabilmektedir. Reddetme, temel bir savunma mekanizması haline gelebilmektedir.[4]

EYS de aktif ve üzerinde düşünülmüş bir süreç yaşanabileceği gibi pasif ya da gizli bir süreç de yaşanabilir. Aktif bir süreçte, çocuk iftira kampanyasına bilinçli bir şekilde maruz bırakılmakta ve hedefteki ebeveyn ile ilgili yanlış bilgiler çocuğun beynine yerleştirilmektedir. Gizli manevralarla yaşanan süreçte de benzer bir amaç vardır. Hedefteki ebeveyn karşı eleştiriler gittikçe artmakta ve saçma ve mantık dışı bütün eleştiriler çocuğa kabul ettirilmektedir.[4] Birçok olguda hedefteki ebeveyn ile çocuk ilişkisi bütün bir yaşam boyunca kopabilmektedir.

Çocuğun Velayeti Mücadelesindeki Rolü

Çocuğu diğer ebeveynine karşı yabancılaştıran ebeveyn, çocuğun ruhsal durumunun bozulması pahasına bu süreci mutlak kazanılması gereken bir savaş olarak algılayabilir. Savaş stratejisi ise hedefteki ebeveyn ile çocuk arasındaki

bağı koparıp zafer kazanmaktır.[20] Gardner'e göre EYS çocukları öfkeli yabancılaştıran ebeveynin kuklalarıdır. Bu çocukları piyon olarak görmek yerine, iyi bir anoloji ile ebeveynlerin çatışmasında daha güçlü bir silah olan saldıran vezir, fil veya kale olarak görmek gereklidir.[8] Yabancılaştıran ebeveynin diğer etkili silahları ise zaman ve mesafedir. Hedefteki ebeveynin olmaması ile geçen zaman çocuk-hedefteki ebeveyn ilişkisini katılaştırır. Ebeveyninden ayrı geçirilen zaman ve farklı yerlerdeki yaşam aradaki mesafeyi daha da artırır. Çocukla zaman geçirememesi ve mesafe nedeni ile hedefteki ebeveyn iddialara karşı kendini savunamaz hale gelir.[20] EYS çocukları yabancılaştıran ebeveynin ördüğü çevrede düşmanca agresif bir yetiştirilme tarzı ile baş başa kalır. Bu tarz yetiştirilme çocuklardaki EYS'yi şiddetlendirir. Hedefteki ebeveyn ile telefon konuşmaları engellenir. Hedefteki ebeveynin aile bağları da hedefler arasındadır, resimler yasaklanır ve bütün ilişkileri, hatta hedefteki ebeveynin kendisi neredeyse yok sayılır.[20]

Yabancılaştıran Ebeveyn-Çocuk İlişkileri

Anne, baba, üvey anne, üvey baba, büyükanne-büyükbaba yabancılaştırmacı kim olursa olsun her zaman hedefte bir ebeveyn vardır. Evliliğin sonlanması sonrası yaşanan yerin dışında başka bir yere yerleşim, finansal durumdaki değişiklikler, çocuğun velayeti ve diğer ebeveyn ile görüşme günleri konusundaki zorlamalar yabancılaştıran ebeveyni de tüketebilir. Yabancılaştıran ebeveynde ayrıca yüksek oranda bağımlı olma ihtiyacı gelişebilir, sağlıklı ilişkilere yönelebilir ve çevre ile kuracağı ilişkilerde tutarsızlıklar gelişebilir. Bu bireyler iyi bir kendilik algısı oluşturabilmek için başkalarına ihtiyaç duyarlar. Çocuklar ise yabancılaştırmacı ebeveynin iyi bir kendilik algısı oluşturabilmesi için vekil görevi görürler. Zamanla, çocuğun nesne ilişkileri sağlıklı olmaya ve kendilik algısının kaybolması söz konusu olmaktadır.[20]

Kırk EYS yaşamış kişi üzerinde yapılan bir çalışmada çocuğu hedefteki ebeveyne yabancılaştırmak için 33 strateji tanımlanmış, en sık uygulanan stratejiler arasında kötü sözler söylemek, ilişkiyi sınırlamak, sevgi azlığı ve öfke olduğu vurgulanmıştır.[21] Yabancılaştıran ebeveyn ve çocuk arasında bir ağ oluşmakta ve bize, biz ve bizim kelimeleri yaygın olarak kullanılmaktadır.[20] Çocuğu hedefteki ebeveyn ve geniş ailesinden yalıtılan yabancılaştırmacı bir çevrede çocukta duygusal bağımlılık ve çeşitli korkular oluşmaktadır.[22] Yabancılaştıran ebeveyn, hedefteki ebeveyni asla sevmeyecek ve sağlıklı ilişkiler kuramayacak biri olarak suçlanmaktadır. EYS'yi saptayabilmek için evlilik son-

lanmadan önceki hedefteki ebeveyn ve çocuk ilişkisini değerlendirmek gereklidir.[23]

Hedefteki Ebeveyn

EYS ebeveynlerin korkulu rüyası olabilir. Evlilik kaybının yarattığı hüznün çocuk ebeveyn ilişkisinin kaybolması ile daha da şiddetlenmektedir. Hedefteki ebeveyn çocuğun kutuplaşmış davranışı karşısında dehşete düşmekte ve “çocuğumu kaybettim, bu nasıl mümkün olabilir” şeklinde sorularla baş başa kalabilmektedir.[20] Hedefteki ebeveyn kendi çocuğu tarafından yaşatılan bu acıyla nasıl başa çıkabileceğini merak edebilir. Bununla başa çıkabilmenin anahtarı ise telefon, mesaj, mektup, kart veya elektronik posta yolu ile çocukla iletişim halinde olmaktır. Hedefteki ebeveyn düzenli bir şekilde çocuktaki geçmişe dair hatırlanabilir anıları canlı tutmaya çalışmalıdır. En kötü durumlarda bile ebeveyn çocukla ilişkisini bir şekilde sürdürebilmelidir ki, yabancılaştıran ebeveynin oluşturacağı hedefteki ebeveynin çocuğu sevmediği algısını kırabilsin.[20]

Duygusal İstismar ve EYS

EYS bir çeşit duygusal istismardır ve EYS olan çocuklarda disosiyasyondan panik bozukluğa kadar bir dizi belirti gelişebilir.[24] Davranış bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu, ayrılma anksiyetesi, sanrısız bozukluk, narsisistik kişilik bozukluğu ve cinsel kimlik problemleri görülebilir.[25] Baker’e göre EYS basit ve yalın tanımı ile çocuğun istismarıdır. EYS’nin etkileri zamanla atlatılabilecek türden değildir ve çocuğun etkilenmiş ruhsal durumu yaşam boyu devam eder ve erişkin dönemi etkiler. EYS’nin uzun dönemli etkileri depresyon, boşanma, madde kullanımı, kendine ve başkalarına güven kaybı ve çocuklarına yabancılaştırmayı yaşatmaya varan bir dizi rahatsızlıktır.[21]

Tanı Üzerindeki Tartışmalar

EYS ile ilgili olarak yapılmış artan sayıda çalışma bulunmasına karşın EYS’nin bir tanı olarak düşünülmeceğini belirten makaleler de bulunmaktadır. Bir taraftan EYS tanısı yasal boyutta destek ve kabul görürken, diğer taraftan EYS tanısının geçerliliği ile ilgili olarak çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. EYS tanısına feminist akımdan da tepkiler gelmektedir, çünkü EYS uygulayan ebeveynlerin daha çok kadınlar olduğu belirtilmektedir.[26] Kelly ve Johnston’a göre EYS tanısı koymak için yeterli bilimsel veriler bulunmamaktadır.[27] Gardner ise EYS’nin varlığını reddetmenin yarardan çok daha fazla zarar geti-

receğini ileri sürmüştür.[28] Ebeveyn yabancılaşması ile ilgili görüşler bunun bir sendrom mu yoksa sadece bir yabancılaşma mı olduğu noktasındadır. Yayınların bir kısmında ebeveyn yabancılaşmasının var olduğu ancak sendrom olmadığı yönünde görüşler vardır.[23,27,29-33] Bu konu ile ilgili bir yazıda, yabancılaşmanın çocuğun gelişmesinin bir parçası olabileceği belirtilmektedir.[34] Yazarlar ebeveyne yabancılaşmanın anormal olduğuna dair bir veri bulunmadığını, çünkü sorun yaşamayan ya da çok az düzeyde sorun yaşayan ailelerin çocuklarını yansıtan normatif verilerin yeterli olmadığı ileri sürmüşlerdir.

Johnston ve Kelly, EYS savunucularının yeterli bilimsel veriler olmadan tanıda ısrarcı olduklarını ve beyin yıkamayı en önemli faktör olarak görürken çocuğun yabancılaşmasında diğer faktörlerin etkisini küçümsediklerini belirtmekte ve EYS'nin Amerikan Psikiyatri Birliğinin yeni bir sendromun kabulü için ortaya koyduğu ölçütleri karşılamadığını ifade etmektedirler.[35] Ayrıca EYS ile ilgili yayınlanan 100'ün üzerinde makaleye rağmen EYS nin geçerliliği konusunda henüz bilimsel kanıtlar olmadığını eklemiştirler.[35] Bunun dışında, boşanma sonrasında çocuklarda ebeveynlerden birinin yönlendirmesinden bağımsız olarak diğer ebeveyne karşı düşmanlık duygularının gelişebilmesi nedeniyle bu durumdaki çocuklarda EYS tanısının konulmasının çok sağlıklı olmayacağıda bildirilmiştir.[36]

Ebeveynler arasındaki çatışmanın ortasında kalan çocukların yaşadığı ruhsal sorunlar ve bu çocukların bir ebeveyne doğru yöneldiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır.[37] Boşanmış ailelerin çocukları üzerinde yapılan çalışmalarda çocuklarda ebeveynlerin tekrar bir araya gelmesi yönünde istek bulunduğu ortaya konmuştur.[11,38,39] Yapılan bir çalışmada çocukların velayetin kimde olduğundan bağımsız olarak, çocukların %84'ünün ebeveynlerin tekrar bir araya gelmesini arzuladığı saptanmıştır.[38] Sürmekte olan evliliklerde yapılan başka bir çalışmada ise EYS'deki iftira, öfke ve nefretin karakteristik özellikleri anlaşılammış ve tedavi gerektiren bir belirti olarak değerlendirilmiştir.[40]

Gardner, bazı ruh sağlığı uzmanlarının EYS yerine ebeveyn yabancılaşması terimini kullandıkları, bunun çatışmadan uzak durmak ve politik olarak daha doğru bir noktada durmayı amaçladığını belirtmiştir.[41,42] Johnston ve Kelly, Gardner'i EYS'de sadece ebeveyne odaklandığı için eleştirmişlerdir.[35] Gardner, EYS'nin ortaya çıkmasında bir ebeveynin çocuğu programladığını belirtmekte ve bu programlama olmadığında bu rahatsızlığın oluşmayacağını vurgulamıştır.[43] Bu süreçte, yabancılaşmanın oluşumunda çocuğun karakteri, normal gelişimsel süreci, çocuğun boşanmaya verdiği tepki karşısında bir

ebeveyni tercih etmesi gibi durumların EYS'den net olarak ayırt edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Gardner çocuğun ergenlik döneminde ebeveyni reddetmesinin ebeveyn istismarı, ihmal gibi birçok nedeninin olduğunu ve bu durumlarda da EYS tanısı koymak yerine bütün ailenin değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[4] Buna karşın, Kelly ve Johnston evlilik içinde yer alan ve ayrılmaya neden olan ve çocuğun yaşı, gelişim düzeyi, çocuğun ruhsal dayanıksızlık ve kırılganlığı, her iki ebeveynin davranışları ve kişilik özellikleri, tekrar evlenme durumları, velayet durumu gibi çok faktörlü sistem temelli bir yaklaşımın neden bazı çocukların bir ebeveyni reddedip ve yabancılaştırırken bazılarında olmadığını açıklayabileceğini belirtmişlerdir.[27]

Yabancılaşan Çocuklar için Alternatif Model

Wallerstein ebeveynlerden birine karşı yabancılaşma yaşayan çocuklar için EYS tanısı yerine "aşırı sorumluluk yüklenmiş çocuklar-overburdened children" tanımlamasının daha uygun olduğunu belirtmiştir.[5] Yazar buna karşın çocukla diğer ebeveyn arasındaki ilişkiyi yıkmaya çalışan aşırı kinci ebeveynler için "Medea Syndrome" kavramını önermiştir. Başka yazarlar tarafından bu durum çatışmalı boşanmalarda hassas ve kırılgan çocukların uyumsuz reaksiyonları şeklinde kavramlaştırılmıştır.[44]

"Yüksek Çatışma Modeli" ile yabancılaşan çocuklar için farklı sınıflamalar söz konusu olabilmektedir. Bu sınıflamalar içerisinde "kötülük birliği-unholly alliances" ve "ebeveyn yabancılaşmasının uç formu-extreme form of parental alienation" sayılabilir.[45] Daha çok çocuğun hassasiyetleri ve kırılganlığı üzerine odaklandığından bu model, Gardner'in ortaya attığı modelden farklı bir modeldir.

Kelly ve Johnston ise EYS modelinin yabancılaşmayı fazla hafife aldığını ve hukuk davalarında kötü amaçlarla kullanılabileceğini belirtmiş ve EYS yerine "yabancılaşan çocuk" kavramını önermişlerdir.[27] Yabancılaşan çocuk modelini özgürce ve sürekli bir şekilde ebeveyn ile çocuk arasındaki var olan ilişki ile orantısız bir şekilde o ebeveyni karşı nedensiz bir şekilde olumsuz duygu (öfke, kin, reddetme ve korku gibi) ve inanışlar olarak tanımlamışlardır. Bu tanımda diğer ebeveynin rolü üzerinde durmamışlardır. Yabancılaşan çocuk modelinde bir çocuğun diğer ebeveyni reddetmesinde tek başına öbür ebeveynin etkisinin yeterli olamayacağını çünkü bazı çocukların bu etkiyi kırabildikleri belirtilmektedir.

EYS tanısı Florida Eyalet Mahkemesi tarafından Kasım 2002 yılında kabul edilmiş ve bu tanı için Frye Testinden geçme koşulu getirmiştir. 2002 yılında

İsrail'de yüksek mahkeme EYS'yi kabul etmiş ve benzer bir testi önermiştir. Yine 2002 yılında Mohan Testinin uygulanması koşulu ile Canada'da EYS tanısı kabul edilmiştir. Daha sonra Avustralya, İngiltere, Hollanda, Almanya ve ABD de 21 eyalette EYS tanısı kabul görmüştür.[46] Birçok yazar yabancılaşmayı kabul etmekle birlikte, bu yabancılaşmayı ifade edecek terim üzerinde uzlaşmamaktadır. Gardner ebeveyn yabancılaşması ile EYS'nin temelde aynı şey olduğu, EYS'nin ebeveyn yabancılaşmasının bir alt kategorisi olduğunu vurgulamaktadır.[26]

Kelly boşanma sonrasında çocukların küçük bir kısmının bir ebeveyne karşı güçlü negatif duygular beslediğini ve bu olumsuz duygulara hangi faktörlerin etki ettiğinin tam olarak bilinmediğini ve diğer ebeveynin ne derece etkili olduğunun tartışmalı olduğunu belirtmektedir.[42] Boşanma ile ilgili toplum taramalarında boşanmış ailelerin çocuklarının %11-15'inde bir ebeveyne karşı yabancılaşmanın olduğu ve o ebeveyn ile görüşmeye karşı dirençli olduğu bildirilmektedir.[15] Velayet anlaşmazlıklarının olduğu ailelerde ise bu oranın %20-27 arasında olduğu bildirilmektedir.[11,14,47-49] Genel olarak kızlar ve erkekler bu durumdan eşit olarak etkilenmekte, daha çok ergenlik öncesi dönem ve ergenlik dönemini kapsamaktadır. Daha önceki yayınlarda yabancılaşmanın daha çok babaya karşı olduğu ifade edilirken, son zamanlarda annelerin de büyük oranda bu yabancılaşmadan pay aldıkları belirtilmektedir.[50]

EYS, DSM-IV'te bir sendrom olarak yer almamaktadır.[43] Çünkü DSM-IV'nin yayınlandığı 1994 yılına kadar EYS ile ilgili literatür sayısı oldukça azdır. Bu konu ile ilgili literatür sayısındaki artışa paralel olarak DSM-V'te ayrı bir sendrom olarak tanımlanmasına ilişkin çalışmalar bulunmaktadır.[43] Adli süreçler için DSM-IV'te tanımlanmasa da özellikle ebeveynlerde DSM-IV' teki bazı tanıların bu kavram yerine kullanılabileceği belirtilmektedir.[43]

EYS ile ilişkili DSM-IV Tanıları

Paylaşılmış Psikotik Bozukluk

Paylaşılmış Psikotik Bozukluğun A tanısı ölçütünde zaten yapılanmış bir sanrıya sahip bir başkasıyla yakın ilişki bağlamında gelişen sanrı; B ölçütünde ise sanrı içerik olarak, zaten sanrıya sahip olan ilişki içindeki kişinin sanrısına benzer denmektedir. Bu DSM-IV tanısı, yabancılaşmanın şiddetli formunda konabilir ve yabancılaştıran ebeveynin paranoid olduğunu ve çocuğun da bu paranoyanın bir parçası haline geldiğini belirtmektedir.[43]

Her iki ebeveynin ve çocukların tarafsız bir şekilde değerlendirilmesi klinik ölçekler ve detaylı bir öykü ile paylaşılmış psikotik bozukluk tanısı konabilir.

Böyle bir tanının varlığı durumunda çocuğun derhal psikozunu paylaştığı ebeveyninden ayrılması çözüm sağlayabilmektedir.[51]

Ebeveyn-Çocuk İlişki Problemi

Ebeveyn ve çocuk arasında klinik olarak ilgi odağı olabilecek bir bozulma ya da ebeveyn ile çocuk arasında klinik olarak önemli olabilecek belirti oluşması durumunda bu tanı konabilir. Bu tanı düşünüldüğünde çocuk ve ebeveyni gerek ayrı ayrı gerekse de birlikte değerlendirip aralarındaki iletişim konusunda gözlem yapılmalı ve ilişki sorununa yönelik terapötik girişimlerde bulunulmalıdır.[43]

Sanrısız Bozukluk

Bu tanı diğer ebeveynlere karşı bilinçli ve kasıtlı yalan ve iftira üreten ebeveynlere konabilir.[43] Zamanla bu iftira ve yalanlar sanrı boyutuna varabilir ve gerçekte programlama uygulayan ebeveyn tarafından inanılır hale gelebilir. Aynı süreç çocukta da gelişebilir.[43]

Başlangıçta çocuk sahte bir kin sergilerken, daha sonra bu tablo kendini programlama uygulayan ebeveynlere daha yakın hissedebilmek adına gerçeğe dönüşür ve çocuk başlangıçta bilincinde olduğu iftiraya inanmaya başlar. Bu inanma sanrısız boyuta vardığında bu tanı çocuğa da uygulanabilir.[43] Sanrısız bozukluk varlığında, ebeveynlere yönelik psikoterapötik görüşmeler ve antipsikotik ilaçları içeren farmakoterapi başlanmalı ve hastanın düzenli takibi önerilmelidir.[52]

Paranoid Kişilik Bozukluğu

Yabancılaştıran ebeveynlerde paranoid kişilik bozukluğu belirtileri genellikle boşanmadan önce de vardır.[43] Gerek kişinin özgeçmişinde gerekse de soygeçmişini sorgulanmalı ve çevreden de mümkünse bilgi alınmalıdır. Bu nedenle bilgi alınabilecek kişilerden detaylı öykü almak EYS tanısında kolaylık sağlayacaktır. Uzamış velayet anlaşmazlıklarında düşük düzeyde bile olsa ebeveynlerden birinde paranoya görülebilmekte, bu durum ise uygulanacak Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI) testinde paranoid alt ölçeğinde yükselme ile ortaya konabilmektedir. Bu süre içerisinde kişinin arkasından konuşulduğu düşüncesi ve hukukçulara yönelik karşıt düşünceler sonucunda daha önceden ortaya çıkmamış paronoyanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır.[43] Bu tanı düşük olasılıkla kişilik bozukluğu boyutunda olmasa da EYS'nin şiddetli formlarında görülebilir. Bazende yabancılaştıran ebeveyn

için paranoid tipte şizofreni tanısı konabilmektedir ancak şizofreni tanısı konan ebeveynlerde evlilik öncesinde de belirtiler bulunmaktadır.[43]

Borderline (Sınırdaki) Kişilik Bozukluğu

Sınırdaki kişilik bozukluğu tanısı koymak daha kolaydır.[43] Bu tanının varlığında EYS mutlaka dikkate alınmalı ve terapötik görüşmeler mümkünse hemen başlatılmalıdır. Ayrılık öncesinde de yabancılaştıran ebeveynde sınırdaki kişilik bozukluğunun belirtilerini görmek mümkündür, ancak ayrılmanın verdiği stres ile birlikte belirtiler tanı noktasına varabilir.

“Gerçek ya da hayali terk edilmeden kaçınmak için çılgınca çabalar gösterme” tanı ölçütü ayrılmanın hemen ardından görülebilir ve terk edilmenin gerçek düzeyde yaşanması ile duygular ona göre şekillenir.[43] “Gözünde aşırı büyütme ya da yerin dibine sokma uçları arasında gidip gelen, gergin ve tutarsız kişiler arası ilişkilerin olması” tanı ölçütü ise ayrılıktan önce idealize edilen eşin aşırı düzeyde gözden düşmesi ile sonuçlanabilir. İftira kampanyası bu ölçüt ile çok iyi bir şekilde açıklanabilir. “Kendine zarar verme olasılığı yüksek olan en az iki alanda dürtüsellik (örn. para harcama, cinsellik, madde kötüye kullanımı, pervasızca araba kullanma, tıknırcasına yemek yeme)” ölçütü ise hedefteki ebeveynin yasına karşı tepki olarak ortaya çıkabilir. “Duygudurumda belirgin bir tepkiselliğin olmasına bağlı duygulanımda uygunsuzluk”, “Kendini sürekli olarak boşlukta hissetme” ve “Uygunsuz yoğun öfke ya da öfkesini kontrol altında tutamama” gibi belirtiler ayrılma sonrasında sıklıkla ortaya çıkan ve gözlenen belirtilerdir.[43]

Narsisistik Kişilik Bozukluğu

Yabancılaştıran ebeveynlerde tanı için gerekli olan beş ölçüt yeterince karşılanmasa da üç ya da dört ölçüt sıklıkla görülebilir.[43] “Hak kazandığı duygusu vardır: kendisinin özellikle kayırılacak olduğu bir tedavi biçiminin uygulanacağı beklentileri ya da bu beklentilere uyum gösterme” tanı ölçütü birçok yabancılaştıran ebeveynde görülebilir. “Kişilerarası ilişkileri kendi çıkarı için kullanır, kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarının zayıf yanlarını kullanır” tanı ölçütünü karşılayan ebeveyn hiçbir şekilde iftiralara karşısında utanç ve suçluluk hissetmez. “Empati yapamaz, başkalarının duygularını ve gereksinimlerini tanıyıp tanımlama konusunda isteksizdir” ölçütünü karşılayan ebeveyn, hedefteki ebeveyne karşı empati ve sempatiden yoksundur.[43]

Bu tanıları EYS tanısı konmasına yardımcı olabilir ve rapor sürecinde hukuki olarak kullanılabilir. Birçok tanıda görülebileceği gibi aslında ruhsal sorunlar boşanma öncesinde de yabancılaştıran ebeveynde bulunmakta, bo-

şanma sonrasında varolan psikopatoloji daha da belirginleşmektedir. Bu tanıların konabilmesi için klinisyenin tanı koyma ve raporlama konusunda aceleci davranmaması, EYS konusunda şüpheli olması ve bilgi alabileceği tüm kişilerden her iki ebeveyn ile ilgili bilgi alması ve ebeveynlerin her ikisini de psikopatoloji varlığı açısından değerlendirmesi gerektiğinde bu konularda deneysel başka klinisyenlerden yardım istemesi gerekmektedir.[3]

Sonuç

EYS klinisyenler tarafından yeterince tanınmadığı ve tanının geçerliliğine yönelik ciddi iddialar bulunduğu için yaygınlığı tam olarak bilinmemektedir. Öte yandan bu konuda çalışan uzmanlar tarafından sık olarak görüldüğü vurgulanmaktadır. EYS'nin bilinmesi ve klinisyenlerin bu konuda daha dikkatli olmaları özellikle mağdur olan çocuklar açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü velayet davalarında yanlış kararlar verilmesi sonucunda çocuklar uzun süreli bir beyin yıkama süreci ile karşı karşıya kalmakta ve yaşamlarının ileriki dönemlerinde bu çocuklar ciddi ruhsal sorunlar geliştirebilmektedir. Hedefteki ebeveyn açısından bakıldığında ise, maddi ve manevi sorunlarla uğraşmakta ve bazen de haksız bir şekilde ceza almaktadırlar. Bu konuda çalışanların EYS konusunda gelişecek duyarlılıkları sayesinde ailelere ve hukuk sistemine doğru yönlendirmeler yapılarak toplumsal sorumlulukları yerine getirmiş olacaktır. Yapılacak çalışmalarda, bu tanının geçerliliğini ve güvenilirliği konusundaki tartışmaların daha sağlıklı yürütülmesini sağlayacaktır.

Kaynaklar

1. Türkiye İstatistik Kurumu. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2009. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu, 2010.
2. Öngider N. Anksiyete düzeyleri açısından boşanmış ve evli anneler ile çocuklarının incelenmesi. Nöropsikiyatri Arşivi 2011; 48:66-70.
3. Torun F. Bir olgu üzerinden ebeveyn yabancılaştırma sendromu. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2011; 12:167-168.
4. Gardner RA. Differentiating between parental alienation syndrome and bona fide abuse neglect. Am J Fam Ther 1999; 27:97-107.
5. Wallerstein JS, Blakeslee S. Second Chances: Men, Women and Children a Decade after Divorce. New York, Ticknor and Fields, 1989.
6. Reich W. Character Analysis, 3rd ed. New York, Farrar, Straus & Giroux, 1949.
7. Clawar SS, Rivlin BV. Children Held Hostage: Dealing with Programmed and Brainwashed Children. Chicago, American Bar Association, 1991.
8. Gardner RA. The Parental Alienation Syndrome: A Guide for Mental Health and Legal Professionals. Cresskill, NJ, Creative Therapeutics, 1998.

9. Sauber SR. PAS as a family tragedy: roles of family members, professionals, and the justice system. In *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome: Conceptual, Clinical and Legal Considerations* (Eds RA Gardner, SR Sauber, D Lorandos):12-33. Springfield, IL, Charles C. Thomas, 2006.
10. Wallerstein J, Kelly JB. The effects of parental divorce: Experiences of the child in later latency. *Am J Orthopsychiatry* 1976; 46:256-269.
11. Wallerstein JS, Kelly JB. *Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce*. New York, Basic Books, 1980.
12. Baker JL. The long-term effects of parental alienation on adult children: A qualitative study. *Am J Fam Ther* 2005; 33:289-302.
13. Gardner RA. Parental alienation syndrome vs. parental alienation: Which diagnosis should evaluators use in child-custody disputes? *Am J Fam Ther* 2002; 30:93-115.
14. Johnston JR. Parental alignments and rejection: An empirical study of alienation in children of divorce. *J Am Acad Psychiatry Law* 2003; 31:158-170.
15. Johnston JR, Walters MG, Olesen NW. Is it alienating parenting, role reversal or child abuse? An empirical study of children's rejection of a parent in child custody disputes. *Journal of Emotional Abuse* 2005; 5:191-218.
16. Bow JN, Gold JW, Flens JR. Examining parental alienation in child custody cases. A survey of mental health and legal professionals. *J Am Acad Psychiatry Law* 2009; 37:127-145.
17. Gardner RA. Recent trends in divorce and custody litigation. *Academy Forum* 1985; 29(2):3-7.
18. Cantwell B. Parental alienation: how to understand and address parental alienation resulting from acrimonious divorce or separation. *Journal of Social Work* 2009; 3:365-366.
19. Gardner RA. The three levels of parental alienation syndrome: Differential diagnosis and management. *Am J Forensic Psychiatry* 2004; 25:41-76.
20. Farkas MM. An introduction to parental alienation syndrome. *J Psychosoc Nurs Ment Health Serv* 2011; 49:20-26.
21. Baker JL. *Adult Children of Parental Alienation Syndrome: Breaking the Ties that Bind*. New York, Norton, 2007.
22. Warshak RA. *Divorce Poison: How to Protect Your Family from Bad-Mouthing and Brainwashing*. New York, Harper, 2010.
23. Bone JM, Walsh MR. Parental alienation syndrome: How to detect it and what to do about it. *The Florida Bar Journal* 1999; 73:44-48.
24. Andre K. Parent alienation syndrome. *Annals of the American Psychotherapy Association* 2004; 7:7-11.
25. Gardner RA. Future predictions on the fate of PAS children: What hath alienators wrought? In *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome: Conceptual, Clinical and Legal Considerations* (Eds RA Gardner, SR Sauber, D Lorandos):179-194. Springfield, IL, Charles C. Thomas, 2006.
26. Gardner RA. Denial of the Parental Alienation Syndrome (PAS) also harms women. *Am J Fam Ther* 2002; 30:191-202.

27. Kelly JB, Johnston JR. The alienated child. A reformulation of parental alienation syndrome. *Fam Court Rev* 2001; 39:249-266.
28. Rand DC. The spectrum of parental alienation syndrome (part I). *Am J Forensic Psychol* 1997; 15(3):23-51.
29. Johnston J, Gans WM, Friedlander S. Alienated children and divorce: Therapeutic work with alienated children and their families. *Fam Court Rev* 2001; 39:316-333.
30. Ziropiannis L. Evidentiary issues with parental alienation syndrome. *Fam Court Rev* 2001; 39:334-343.
31. Faller KC. The parental alienation syndrome: What is it and what data to support it? *Child Maltreat* 1998; 3:100-115.
32. Williams RJ. Alienated children and divorce: Should judges close the gate on PAS and PA? *Fam Court Rev* 2001; 39:267-281.
33. Sullivan MJ, Kelly JB. Legal and psychological management of cases with an alienated child. *Fam Court Rev* 2001; 39:299-315.
34. Roseby V, Johnston JR. Children of Armageddon: Common developmental threats in high-conflict divorcing families. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am* 1998; 7:295-309.
35. Johnston JR, Kelly JB. Rejoinder to Gardner's "Commentary on Kelly and Johnston's the alienated child: a reformulation of parental alienation syndrome". *Fam Court Rev* 2004; 42:622-628
36. Warshak RA. Current controversies regarding parental alienation syndrome. *Am J Forensic Psychol* 2001; 19:29-59.
37. Kelly JB. Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: a decade review of research. *J Child Adolesc Psychiatry* 2000; 39:963-973.
38. Warshak RA, Santrock JW. The impact of divorce in father-custody and mother-custody homes: The child's perspective. *New Dir Child Adolesc Dev* 1983; 19:29-46.
39. Rosen R. Some crucial issues concerning children of divorce. *J Divorce* 1979; 3:19-25.
40. Lewis JM, Beavers WR, Gosett JT, Phillips VA. *No Single Thread. Psychological Health in Family System*. New York, Bruner/Mazel, 1976.
41. Gardner RA. Recommendations for dealing with parents who induce a parental alienation syndrome in their children. *J Divorce Remarriage* 1998; 28:1-23.
42. Gardner RA. *The Parental Alienation Syndrome and the Differentiation Between Fabricated and Genuine Child Sex Abuse*. Cresskill, NJ, Creative Therapeutics, 1987.
43. Gardner RA. Does DSM-IV have equivalents for the Parental Alienation Syndrome diagnosis. *Am J Fam Ther* 2003; 31:1-21.
44. Johnston JR, Campbell LE. *Impasses of Divorce: The Dynamics and Resolution of Family Conflict*. New York, Free Press, 1988.
45. Johnston JR, Roseby V. In the Name of the Child. A Developmental Approach to Understand and Helping Children of Conflicted and Violent Divorce. New York, Free Press, 1997.
46. Rueda CA. An inter-rater reliability study of parental alienation syndrome. *Am J Fam Ther* 2004; 32:391-403.

47. Johnston JR. Children of divorce who refuse visitation. In Non-residential Parenting; New Vistas in Family Living (Eds. C Depner, JH Bray):109-135. Newbury, Sage Focus, 1993.
48. Kopetski LM. Identifying cases of parental alienation syndrome-Part I. Colo Lawyer 1998; 27(2):65-68.
49. Kopetski LM. Identifying cases of parental alienation syndrome-Part II. Colo Lawyer 1998; 27(3):61-64.
50. Gardner RA. Commentary on Kelly and Johnston's "The alienated child: A reformulation of parental alienation syndrome". Fam Court Rev 2004; 42:, 611-621.
51. Dođanavřargil Ö, Eryılmaz M, Cinemre B, Metin Ö. Türkiye'de paylaşılmış psikotik bozukluk (Folie à Deux). Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 2009; 1:215-228.
52. Duvar H, řengül C, Herken H. Aripiprazole in delusional disorder. European Journal of General Medicine 2010; 7:433-435.

Yazışma Adresi/Correspondence: Fuat Torun, Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul, Turkey. E-mail: fuattorun@hotmail.com